

ČESKÝ KOMIKS A JEHO SVĚT

V březnu 1922 otiskl Josef Lada v deníku *České slovo* úvodní díl cyklu *Šprýmovné kousky Frantíka Vovíška a kozla Bobeše* – prvního úspěšného pokusu o moderně pojatý český komiks. Výstava, již doprovází tento katalog, si klade za cíl prozkoumat, kam se tuzemský obrázkový seriál za oněch sto let formálně i obsahově posunul. Představuje jeho rané podoby z počátku 20. století, připomíná řadu peripetií, kterými si musel během následujících dekád projít, a naznačuje i to, v jaké kondici se nachází dnes. S výjimkou úvodní sekce, která nabízí průlet českými a zahraničními komiksovými tiskovinami, se výstava soustřeďuje na prezentaci originálů. Zastoupeni jsou v podstatě všichni klíčoví tvůrci domácího komiksu – kromě zmiňovaného Lady zde nechybí Ondřej Sekora, Jaroslav Foglar a Jan Fischer, Kája Saudek, František Kobík, Jaroslav Němeček ani Lucie Lomová. Spolu s jejich pracemi ovšem výstava představuje též díla mnoha dalších, známějších i pozapomenutých autorů, kteří vývoj komiksové formy u nás ovlivnili.

Zvolený klíč má samozřejmě své limity. Některé originály se buď nedochovaly, nebo přinejmenším nejsou dohledatelné, protože komiks dlouho nebyl vnímán jako disciplína, která by byla hodna větší pozornosti a archivní péče. V případě nejmladších autorů a autorek pak „fyzické“ originály v některých případech vůbec nevznikají, protože se dílo rodí přímo v počítači. Dost možná je dokonce právě teď poslední vhodná příležitost nabídnout takovouto průřezovou komiksovou výstavu, jejímž přirozeným jádrem ještě mohou být papír, tuš a akvarelové či jiné barvy.

Výstava je zčásti založena na vlastních sbírkách Moravského zemského muzea, které jako první a zřejmě stále jediná veřejná sbírkotvorná instituce v Česku cíleně buduje vlastní kolekci komiksových originálů. Zásadní ovšem byla také podpora ze strany Památníku národního písemnictví, v jehož Uměleckých sbírkách i Literárním archivu se nachází řada cenných exponátů z období před rokem 1945, jež se u nás nikde jinde v takovémto rozsahu a kvalitě nedochovaly a k jejichž souboru neexistuje srovnatelně reprezentativní a ucelená obdoba ani v mnoha jiných evropských zemích. Podobně cenná pak pro přípravu výstavy byla také vstřícnost samotných komiksových tvůrců, jejich dědiců a soukromých sběratelů.

Katalog, jež držíte v ruce, přináší obsáhlý průřez pracemi představenými na výstavě, proto ani v něm nechybí žádné z výše zmíněných jmen. Všechny originály jsou zde představeny bez dodatečných retuší, aby z nich podobně jako na výstavě bylo zřejmé, jaký byl podíl původního výtvarníka, jak vypadaly poznámky redaktorů i v jakém stavu díla přežila dobu, která uplynula od jejich vzniku. S drobnými výjimkami je všechna možná srovnat s jejich už dříve publikovanou reprodukcí, některá z nich se ovšem dočkávají otištění vůbec poprvé od své někdejší premiéry. Katalog navíc umožňuje – možná ještě o trochu lépe než samotná výstava – srovnat jednotlivé práce mezi sebou. Snad budete mít podobně jako my pocit, že dosavadní vývoj českého komiksu nabídl mnoho pozoruhodných děl a že jejich svět stojí za prozkoumání.

Tomáš Prokůpek, Pavel Kořínek

DO ROKU 1945

Nejstarší české komiksy, které měly až na několik drobných výjimek maximálně rozsah jedné strany, se v humoristických a satirických časopisech začaly objevovat od šedesátých let 19. století. Některé se obešly zcela beze slov, jiné byly provázeny krátkými textovými komentáři v próze nebo ve verších, zpravidla vysázenými pod jednotlivými výjevy. Počínaje osmdesátými lety 19. století se začal komiks zabýdlovat také v dětských periodikách. K prudkému rozmachu českojazyčného tisku – a spolu s tím i tuzemského komiksu – došlo po roce 1918, kdy vzniklo samostatné Československo. Ve dvacátých letech 20. století se komiks postupně prosazoval také v denících a stále častěji se začali objevovat kreslení hrdinové, kteří vystupovali v delších sériích uzavřených epizod. O něco později se přidaly také snahy otiskovat rozsáhlejší příběhy na pokračování. Po několika krátkodechých pokusech založit domácí komiksové periodikum vznikl v roce 1935 úspěšný časopis *Puntík*. Nadějný rozvoj českého komiksu ovšem zásadně narušila II. světová válka.

4249.

proletářský pro original - 1941

Móda a hastrman, 1914

scénář a kresba Karel Štroff (1881–1929)
papír, tuš, akvarel, 57 × 33 cm; US PNP

Týdeník Humoristické listy vznikl v roce 1858 a vycházel až do roku 1941. Představoval tak nejdéle vycházející a zvláště na počátku 20. století také velmi důležitou platformu pro publikování nejstarších obrázkových seriálů. Pokud tyto obsahovaly doprovodné komentáře, jež měly čtenáři napomoci zorientovat se v ději, obvykle byly doplněny až v průběhu sazby.

Pu³

Pan rada
ve
Stromovce

Texty:

1/ V noci vstal pan rada Hadrbálek a šel do stromovky.

2/ Rozhlídl se po lese do stromovky.

3/ Velebník se setkal se kolegou Proškem ze Závěsi, který mu řekl: Doufám že jsi také našel něco.

4/ Procházel se sem...

5/ ... a tam.

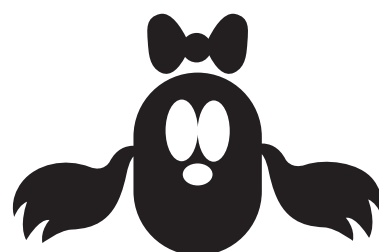
Kůň Pu, 1928

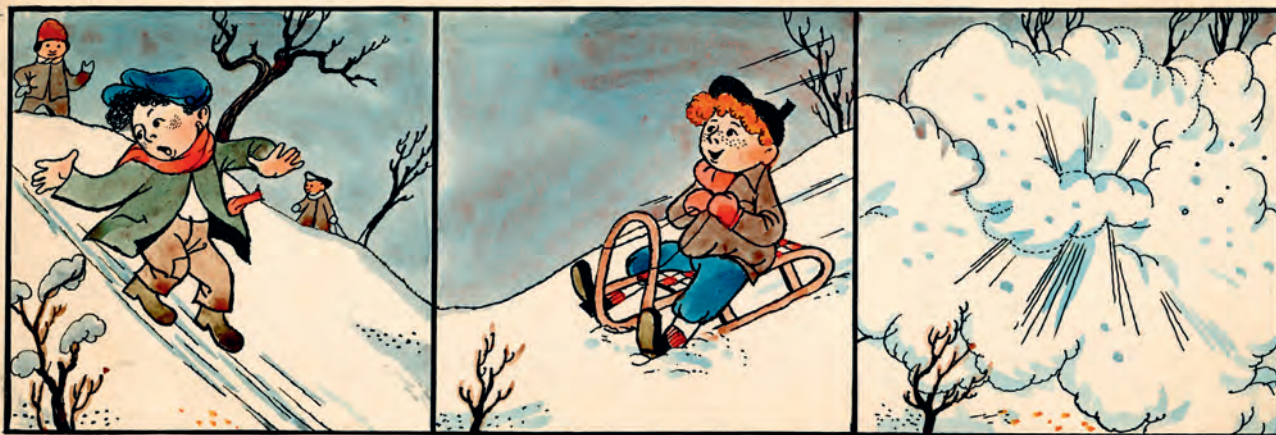
scénář a kresba Josef Šíma (1891–1971)
papír, tuš, 43,6 × 43 cm; ODL MZM

Do tvorby kreslených příběhů se už od 19. století zapojovali také čeští tvůrci respektovaní i v rámci vysoké kultury. Do oblasti komiksu příležitostně zavítali dokonce i reprezentanti domácí výtvarné avantgardy, jakkoli to bylo spíše výjimečně a obvykle z důvodu vylepšení své finanční situace. Konkrétně Šíмова práce Kůň Pu vznikla – v rozsahu čtyř epizod – pro deník Lidové noviny. Z příčin, které už dnes zřejmě nejsou zjištěné, ji však redakce odmítla, a tak tento obrázkový seriál doposud nikdy nebyl publikován.

1945 AŽ 1989

Po naprostou většinu tohoto období byla v Československu u moci komunistická strana, jejíž kulturní politika komiks odsuzovala jako škvár určený k ohlupování proletářských mas. Přesto se pozice českého obrázkového seriálu mezi lety 1945 až 1989 dosti proměňovala. Zatímco zejména na počátku padesátých let procházel komiks jedním ze svých nejkrušnějších období, uvolnění na konci let šedesátých a poté na sklonku osmdesátých let s sebou přinesla svobodnější podmínky, kdy se i u nás prostor pro publikování komiksů viditelně zvětšoval a také západní popkultura byla pro české čtenáře dostupnější. Po většinu sedmdesátých a osmdesátých let byla omezená, zejména na děti cílící komiksová produkce trpěla, pokud se příliš viditelně nehlásila k domácím meziválečným nebo zámořským vzorům. Obecně komiks stále zůstal těsně spojen s novinami a časopisy, kde byla jednotlivým sériím vyhrazena jedna, maximálně dvě strany. Samostatně vydané komiksové publikace se nadále objevovaly pouze velmi vzácně.

Máček a Ráček se seznamují, 1945

scénář a kresba Otakar Štembera (1914–1999)

papír, tuš, akvarel, 3 × 11,8 × 28,5 cm; soukromá sbírka

Komiks určený malým čtenářům se po roce 1945 zprvu rozvíjel nadějně. Vznikla řada nových dětských časopisů a zdálo se, že vývoj obrázkových seriálů, které v nich vycházely, bude přirozeně navazovat tam, kde byl přerušen za II. světové války. Po nástupu komunistů v roce 1948 se však rychle ukázalo, že v podstatě vše bude jinak.

+5 mm

119 233 mm

+5 mm +5 mm

163 mm

3 70 4 76

128/260
68,5%

Čtyřlístek: Poklad kapitána Kida, 1988

scénář Ljuba Štíplová (1930–2009),

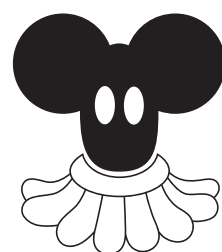
kresba Jaroslav Němeček (*1944)

papír, tuš, akvarel, 30,3 x 42 cm; soukromá sbírka

Krátce před sametovou revolucí vyšla čtyřlístková publikace Poklad kapitána Kida/Jak se chodí do pohádky, která nabídla jeden z prvních domácích pokusů o dlouhé (90 a 66 stran) komiksové příběhy, jež nebyly určeny k časopiseckému otiskování na pokračování, ale rovnou k vydání knižnímu. To autorům umožnilo přistoupit invenčněji ke stránkové kompozici i samotnému vyprávění.

PO ROCE 1989

Ani období po sametové revoluci nebylo pro český komiks úplně bezproblémové. Krátký komiksový boom z počátku devadesátých let rychle skončil, když se v nových časech ukázalo, že jsou počty domácích komiksových čtenářů příliš malé na to, aby dokázaly v prostředí nově zavedeného volného trhu uživit větší množství domácích autorů a s nimi spojených komiksových časopisů. Ve druhé polovině devadesátých let se česká tvorba na čas téměř úplně vytratila. Po roce 2000 nicméně na scénu vstoupila nová vlna českých tvůrců a od té doby až do současnosti se tuzemský komiks kontinuálně rozvíjí a roste. Postupně se mu daří zbavovat se nálepky pokleslé či infantilní zábavy a jeho žánrová pestrost je dnes větší než kdykoli v minulosti. Z časopisů se přelil do samostatně vydávaných alb i na internet a řadě českých autorů se podařilo uspět v zahraničí.

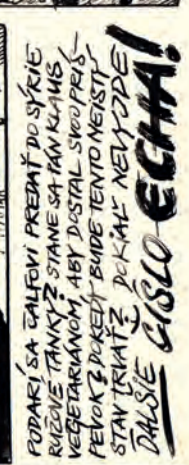
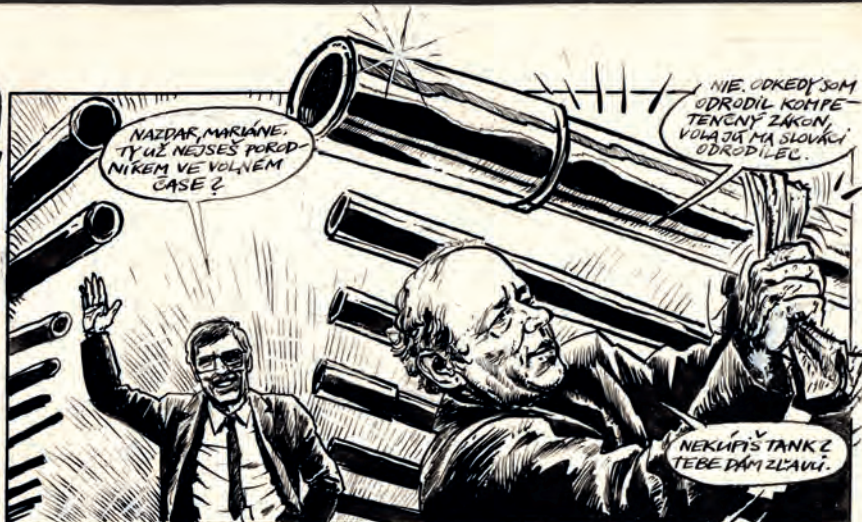

Klaushouse

KULLEHA N° 23 DANGLÁR

POKLAD ORIENTU

NA CESTE ZA PRÍSEVKOM NAVŠTÍVIL PÁN KLAUS NAROKON AJ SVOJHO JEFA, AŽKEĎ O ŇOM VEDEL SVOJE. TOTIŽ JE ČSALFA ZNAMENÁ PO MAĎARSKÝ FALOŠNÝ...

Článek II, 2019

scénář Jiří Šimáček (*1967), kresba Ján Lastomírsky (*1972)
papír, tuš, tužka, 35 × 55 cm; soukromá sbírka

Zatímco některé historické komiksy nabízejí pouze černobílá schémata a vznikají ve snaze co nejvíce vytěžit z aktuálně medializovaného výročí, jiné – jako *Návrat Krále Šumavy* nebo *Článek II* – ukazují, že historie i lidské charaktery jsou mnohem komplikovanější, než by se mohlo z učebnic dějepisu zdát.

Ústav pro českou literaturu AV ČR
Institute of Czech Literature of the CAS

ČESKÝ KOMIKS A JEHO SVĚT

Moravské zemské muzeum

8. 6. 2022–28. 2. 2023

Autoři výstavy: Tomáš Prokůpek, Pavel Kořínek

Spolupřatelé výstavy: Památník národního písemnictví,
Ústav pro českou literaturu AV ČR

Grafické řešení výstavy: Jakub Konvica, Tereza P. Bierská

Fotografie výstavy: Jan Cága

Editor katalogu: Tomáš Prokůpek

Grafická úprava a sazba katalogu: Tereza P. Bierská

Jazyková korektura: Václava Dudková

Vydavatel: Moravské zemské muzeum, Zelný trh 6, 659 37 Brno

Tisk: Moravské zemské muzeum, Zelný trh 6, 659 37 Brno

Vydání první

Brno 2023

ISBN 978-80-7028-590-9